

Επιμόρφωση Εκπαιδευτικών σε θέματα Εγγραμματισμού στα Μέσα [Media Literacy]

Ενότητα 5. Ψηφιακή Ιθαγένεια

Το Νέο «Χάσμα Γνώσης» στην Εποχή
της Τεχνητής Νοημοσύνης: Από την
Ενεργό Μάθηση στην Παθητική
Κατανάλωση

Πανεπιστήμιο
Ιωαννίνων

Εργαστήριο
Διδακτικής
& Σχολικής
Παιδαγωγικής
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

Τομεακό
Πρόγραμμα
Ανάπτυξης
2021 - 2025

Το παρόν έγγραφο αποτελεί εσωτερικό έγγραφο εργασίας και έχει συνταχθεί από την Ομάδα του ΑΠΘ, Τμήμα Δημοσιογραφίας και ΜΜΕ, Εργαστήριο Ειρηνευτικής Δημοσιογραφίας, αποκλειστικά για ερευνητικούς, ακαδημαϊκούς και προπαρασκευαστικούς σκοπούς. Απαγορεύεται η αναπαραγωγή, διανομή, δημοσίευση ή κοινοποίησή του, εν όλω ή εν μέρει, σε τρίτους χωρίς προηγούμενη γραπτή έγκριση της Ομάδας του ΑΠΘ.

Το περιεχόμενο βασίζεται σε δημόσια διαθέσιμες πηγές και πληροφορίες, οι οποίες ενδέχεται να απαιτούν περαιτέρω επαλήθευση και επικαιροποίηση πριν από οποιαδήποτε επίσημη, θεσμική ή δημόσια χρήση.

<i>Εισαγωγή: Ο Επαναπροσδιορισμός του Ψηφιακού Χάσματος.....</i>	<i>5</i>
<i>Μαθησιακοί Στόχοι</i>	<i>5</i>
<i>Η Μετάβαση από την Έλλειψη στην Αφθονία: Η Ψευδαίσθηση του Βάθους</i>	<i>6</i>
<i>Πολυεπίπεδες Συνέπειες του Χάσματος.....</i>	<i>6</i>
<i>Η Εκπαιδευτική Επιταγή: Κριτικός Γραμματισμός στην ΤΝ.....</i>	<i>6</i>
<i>Συμπεράσματα</i>	<i>7</i>
<i>Σύντομη Δραστηριότητα Αναστοχασμού</i>	<i>9</i>
<i>Βιβλιογραφία.....</i>	<i>10</i>

Εισαγωγή: Ο Επαναπροσδιορισμός του Ψηφιακού Χάσματος

Ενώ ο δημόσιος διάλογος για την Τεχνητή Νοημοσύνη (TN) επικεντρώνεται συνήθως στην πρόσβαση σε εργαλεία και τεχνικές δεξιότητες, αναδύεται μια βαθύτερη και πιο ανατρεπτική πρόκληση: το «**Χάσμα Γνώσης της TN**» (**AI Knowledge Gap**). Το χάσμα αυτό δεν αφορά την τεχνική λειτουργία των συστημάτων, αλλά μια εσωτερική κοινωνική διαίρεση ανάμεσα σε εκείνους που συνεχίζουν να μαθαίνουν και να αμφισβητούν, και σε εκείνους που εκχωρούν τη μάθηση και τη σκέψη τους στις μηχανές. Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό αποτελεί μια σύνοψη του άρθρου «The new AI knowledge gap: Why societies are becoming passive in the age of instant answers» που δημοσιεύθηκε στους *Times of India* (Panagiotou, 2026). Για την πλήρη κατανόηση των εννοιών θα χρειαστεί να μελετήσετε το πρωτότυπο άρθρο, όπως αυτό εντοπίζεται στη βιβλιογραφική λίστα του παρόντος εκπαιδευτικού υλικού.

Μαθησιακοί Στόχοι

Με την ολοκλήρωση του επιμορφωτικού υλικού, οι συμμετέχοντες θα είναι σε θέση να:

1. Να διακρίνουν το παραδοσιακό «ψηφιακό χάσμα» (που βασίζεται στην πρόσβαση και τις τεχνικές δεξιότητες) από το αναδυόμενο «Χάσμα Γνώσης της TN», το οποίο αφορά την κοινωνική διαίρεση μεταξύ ενεργού μάθησης και παθητικής εκχώρησης της σκέψης στις μηχανές
2. Να ορίζουν και να αναγνωρίζουν το ψυχολογικό φαινόμενο της «ψευδαίσθησης του εξηγητικού βάθους» (illusion of explanatory depth), όπου η ευκολία απόκτησης απαντήσεων από τη TN δημιουργεί ένα αίσθημα κατανόησης χωρίς την απαιτούμενη γνωστική προσπάθεια για πραγματική εμβάθυνση.
3. Να μεταβαίνουν από την έννοια του συμβατικού ψηφιακού γραμματισμού στην «Κριτική Γραμματεία στην TN» (AI-critical literacy), η οποία εστιάζει στην ικανότητα αμφισβήτησης, ερμηνείας και αξιολόγησης των εκροών της TN.

Η Μετάβαση από την Έλλειψη στην Αφθονία: Η Ψευδαίσθηση του Βάθους

Σε αντίθεση με τις προηγούμενες δεκαετίες που χαρακτηρίζονταν από έλλειψη πληροφορίας, σήμερα αντιμετωπίζουμε το πρόβλημα της αφθονίας. Η ΤΝ προσφέρει άμεσες περιλήψεις, ερμηνείες και απόψεις, δημιουργώντας μια επικίνδυνη ψευδαίσθηση:

- **Αποδυνάμωση Κινήτρων:** Όταν η γνώση φαίνεται να απέχει μόνο ένα «κλικ», το κίνητρο για ουσιαστική μάθηση ατονεί.
- **Παθητική Κατανάλωση:** Η ΤΝ χρησιμοποιείται συχνά ως υποκατάστατο της σκέψης και όχι ως εργαλείο υποστήριξής της.
- **Η Ψευδαίσθηση του Εξηγητικού Βάθους (Illusion of Explanatory Depth):** Οι χρήστες αποκτούν ένα αίσθημα κατανόησης χωρίς την προσπάθεια που απαιτείται για την πραγματική γνώση. Αυτό οδηγεί σε μια εξάρτηση όπου το άτομο πιστεύει ότι «γνωρίζει» απλώς επειδή ένας αλγόριθμος παρήγαγε μια απάντηση.

Πολυεπίπεδες Συνέπειες του Χάσματος

Το Χάσμα Γνώσης της ΤΝ δεν είναι μόνο εκπαιδευτικό ζήτημα, αλλά έχει ευρύτερες προεκτάσεις:

- **Δημοκρατική Εξασθένηση:** Η ικανότητα των πολιτών να διακρίνουν την επαληθευμένη πληροφορία από την παραπλανητική απλοποίηση μειώνεται, καθιστώντας τον δημόσιο διάλογο ευάλωτο σε χειραγώγηση.
- **Πληροφοριακή Τρωτότητα:** Η εξάρτηση από περιλήψεις ΤΝ αντί για την επαλήθευση των πηγών επιτρέπει σε σφάλματα, στρεβλώσεις και προκαταλήψεις να κυκλοφορούν ανεξέλεγκτα.
- **Οικονομική και Κοινωνική Ανισότητα:** Η εξουσία συγκεντρώνεται σε μια μικρή ομάδα που κατανοεί τη λειτουργία των συστημάτων ΤΝ, ενώ η πλειονότητα παραμένει παθητικός καταναλωτής. Οι σύγχρονοι κλάδοι απαιτούν εργαζόμενους ικανούς να επιβλέπουν και να ελέγχουν τη ΤΝ, όχι απλώς να τη χρησιμοποιούν.
- **Γεωπολιτικές Ανισορροπίες:** Έθνη που επενδύουν στον κριτικό γραμματισμό στη ΤΝ θα διαμορφώνουν τους παγκόσμιους κανόνες, ενώ τα υπόλοιπα θα εξαρτώνται από τεχνολογίες που δεν ελέγχουν.

Η Εκπαιδευτική Επιταγή: Κριτικός Γραμματισμός στην ΤΝ

Η αντιμετώπιση αυτού του φαινομένου απαιτεί τη μετάβαση από τον συμβατικό ψηφιακό γραμματισμό στον **κριτικό γραμματισμό στην ΤΝ (AI-critical literacy)**. Αυτό συνεπάγεται:

1. **Επένδυση στην Εκπαίδευση:** Δημιουργία προσβάσιμων προγραμμάτων μάθησης για εκπαιδευτικούς, μαθητές και επαγγελματίες.
2. **Κριτική Αξιολόγηση:** Εστίαση όχι μόνο στη χρήση των εργαλείων, αλλά στην ικανότητα αμφισβήτησης και αξιολόγησης των αποτελεσμάτων τους και κατανόησης των περιορισμών τους.
3. **Γνωστική Ανθεκτικότητα:** Ενίσχυση της ικανότητας της κοινωνίας να σκέφτεται κριτικά και να προσαρμόζεται, αποφεύγοντας την αυτοματοποιημένη πνευματική αδράνεια.

Συμπεράσματα

Η υιοθέτηση της ΤΝ πρέπει να συνοδεύεται από την οικοδόμηση ανθρωποκεντρικών κοινωνιών που παραμένουν δημοκρατικές και ικανές για ουσιαστική καινοτομία. Η γεφύρωση του Χάσματος Γνώσης της ΤΝ δεν είναι προαιρετική, αλλά προϋπόθεση για τη διασφάλιση της κριτικής σκέψης στο μέλλον.

Σύντομη Δραστηριότητα Αναστοχασμού

Ανακαλέστε την τελευταία φορά που χρησιμοποιήσατε ένα εργαλείο Τεχνητής Νοημοσύνης για να επιλύσετε ένα ζήτημα και αξιολογήστε, με ειλικρίνεια, αν αυτό σας οδήγησε σε ουσιαστική κατανόηση ή αν πέσατε στην «ψευδαίσθηση του εξηγητικού βάθους». Στη συνέχεια, περιγράψτε με λίγα λόγια έναν συγκεκριμένο τρόπο με τον οποίο θα μπορούσατε να μετατρέψετε αυτή την παθητική κατανάλωση σε άσκηση κριτικού γραμματισμού για τους μαθητές σας, δηλαδή, όχι απλώς να παράγουν μια απάντηση, αλλά να εντοπίσουν κριτικά τους περιορισμούς και τις πιθανές προκαταλήψεις του αλγόριθμου.

Βιβλιογραφία

Panagiotou, N. S. (2026, February 10). The new AI knowledge gap: Why societies are becoming passive in the age of instant answers. *Times of India Voices*.
<https://timesofindia.indiatimes.com/blogs/voices/the-new-ai-knowledge-gap-why-societies-are-becoming-passive-in-the-age-of-instant-answers/>

PISA4U

Πανεπιστήμιο
Ιωαννίνων

Εργαστήριο
Διδακτικής
& Σχολικής
Παιδαγωγικής
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

Εθνικό
Πρόγραμμα
Ανάπτυξης
2021-2025

Τομεακό
Πρόγραμμα
Ανάπτυξης
2021 - 2025

Η εκπόνηση του παραδοτέου εντάσσεται στο Έργο «Δημιουργία Ερευνητικών Υποδομών, Επεξεργασία Ερευνητικού Υλικού και Επικοινωνία Αποτελεσμάτων Διεθνών Εκπαιδευτικών Ερευνών» με Επιστημονικό Υπεύθυνο τον Καθηγητή του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων Αναστάσιο Εμβαλωτή. Χρηματοδοτήθηκε βάσει της Προγραμματικής Σύμβασης του Υπουργείου Παιδείας, Θρησκευμάτων και Αθλητισμού με το Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων μέσω του Τομεακού Προγράμματος Ανάπτυξης 2021-2025.